
LITTERATUR

JAN-OLOF BENGTTSSON:

Peter Viereck

"The conservative principles *par excellence* are proportion and measure; self-expression through self-restraint; preservation through reform, humanism and classical balance; a fruitful nostalgia for the permanent beneath the flux; and a fruitful obsession for unbroken historic continuity. These principles together create freedom . . ."

Med dessa ööversättliga formuleringar fångar den amerikanska filosofen, historikern och poeten Peter Viereck inte bara konservatismens principer, utan, tycks det mig, karaktäriserar han i lika hög grad sin egen personlighet. "Self-expression through self-restraint" – kanske är detta ideal en av förklaringarna till att man den senaste tiden ej hört mycket från denne ypperlige författare, en av de finaste pennorna i hela den amerikanska efterkrigskonservatismen.

Peter Viereck: **The Unadjusted Man.**

Viereck framstod länge som ett av de tyngsta namnen inom denna strömning. Det var hans "Conservatism Revisited" från 1949, en pregnant, glasklar volym som på minimalt sidantal lyckades rymma alla de viktiga konservativa insikterna och distinktionerna, som åter gjorde termen konservatism rumsren i den amerikanska debatten.

Vierecks författarskap är inte omfångsrikt som Russell Kirks eller vetenskapligt djuplodande som Eric Voegelins eller Leo Strauss. Det är essäistiskt, ja journalistiskt. Men i dessa genrer har han, med den knappa och sparsmakade stilkonst, vars mästare han är, dock lyckats levandegöra den djupaste traditionalistiska vis-

dom för den moderna amerikanske läsaren.

De artiklar, publicerade i ett stort antal ansedda tidskrifter, som samlats i en volym under titeln "The Unadjusted Man" (1956) är en formidabel uppgörelse med den moderna masskulturens, konformismens och ideologismens USA, med amerikanska missförhållanden, som framstår i en avslöjande och komisk dager genom den kontrasteffekt författarens skickligt applicerade exempel och fördömen ur västerlandets äldre kulturtradition möjliggör. Boken är en hyllning till den sanna individualismen, originaliteten, den kompromisslösa integriteten, den självbestämda personlighetsutvecklingen – det människoideal Viereck lätt provocativt sammanfattar som "The Unadjusted Man".

Jag vågar ännu ett längre citat:

"Protestant, Catholic or Jew: for the humanistic conservative these variations, whose differences should not be minimized, are yet within the same ethical and historical framework. Christianity is the needed time-capsule conserving and fusing the four ancestries of western man: the stern moral commendments and social justice of Judaism; the love for beauty and for untrammelled intellectual speculation of the free Hellenic mind; the Roman Empire's universalism and its exaltation of law; and the Aristotelianism, Thomism, and antinominalism included in the Middle Ages. These heritages are sometimes mutually conflicting. Society is ever fusing them in new proportions to meet the ever shifting emphasis on morality, beauty, intellect, legalism, or universality. To some degree all must be present. The razor's-edge tension of the delicate and vulnerable balance between them is perhaps what goads western man to

greatness and gives him his creativity, his élan.”

De svenskar av någon betydelse i det offentliga livet under efterkrigstiden, som i grunden förstått dessa sanningar, förstått dessa nödvändigheter, de torde gå att räkna på ena handens fingrar. Den svenska ”borgerligheten” släppte alltmer sina förtöjningar; en ledande kritiker som Fredrik Böök hade signifikativt fallit för både nazismens och historiematerialismens frestelser. Den svenska socialdemokratin gick sin bästa tider till mötes, och det mest utstuderat fantasmagoriska sköna-nyavärld-experiment, som västvärlden känt, kunde till stora delar förverkligas.

Peter Viereck har emellertid nått sin insikt ej endast genom den distanserade kulturfilosofiska analys av det historiska skeendet, som vi kunde önska att fler svenskar varit mäktiga, utan också genom vad som är långt mer uppfordrande, långt mer tvingande: den smärtsamma personliga erfarenheten.

Vierecks far var tysk, och han blev med tiden nazist. Det är sonens avsky för denna utveckling, hans bittra erfarenheter av nazitidens Tyskland, som ligger bakom hela hans författarskap.

Det finns en anekdot om hur Viereck en gång i sin barndom fick följa med sin far på besök hos den exilerade Kaisern i Nederländerna; en icke obetydlig del av Vierecks verk kretsar, i likhet med den senare Meineckes, kring återfinnandet och återupprättandet av de bärande elementen i den äldre tyska traditionen. Hans första stora verk, den även till svenska översatta ”Metapolitics — From the Romantics to Hitler” (i en senare upplaga med den nya undertiteln ”The Roots of

the Nazi Mind”) skiljer han klart det som tillhör den naturalistiska och kollektivistiska avgrunden, som skulle föda det nationalsocialistiska vildjuret, från det som tillhör den kristna, klassiska och humanistiska traditionen — utredningen kulminerar i ett klagörande av vad som skiljer Wagner från Nietzsche.

Än intressantare är emellertid vad som kanske kan betecknas som det centrala temat hos Viereck: hans ambitiösa *Ehrenrettung* av Metternich och hans likasinnades universalistiska, naturrättsliga och sant internationalistiska förslag till lösning av nationalstatsproblematiken, enligt Viereck det enda alternativet till den primitiva moderna nationalismen och den naturalistiska Volk- och rasobskurantismen.

I likhet med Russell Kirk har Viereck ävenledes varit verksam som skönlitterär författare; här är hans genrer främst poesin och dramatiken. Med diktsamlingen ”Terror and Decorus” vann Viereck Pulitzer-priset 1949.

Genom sin egen unika erfarenhet, såväl som genom denna sin begåvnings allsidighet, har Viereck i om möjligt än högre grad än Russell Kirk med eget exempel visat vad som skiljer den sanne konservativa, den lärde humanisten och traditionelisten, från de radikala skrivbordsutopisterna och cafébubblarna. Hans ”Shame and Glory of the Intellectuals” är ett bidrag till den långa traditionen av konservativ vidräkning med den kulturradikala intellektualismen, en tradition vars senaste tillskott är Paul Johnsons nyligen publicerade bok ”The Intellectuals”.

Peter Vierecks krav på äkthet, personlig livskamp, allvar och disciplin är stränga — även ett flertal ledande gestalter

inom den amerikanska konservatismen har fått utstå hård kritik för ytlighet, lättköpighet och hyckleri; men så är Viereck också en man som påtagligare än de flesta fått erfara vad kampen i själva verket gäller. Han slår sammanfattningsvis fast följande sanning:

"Great conservatives — immortals like Burke, Hamilton, Disraeli, Churchill, or the poets Pope and Swift — earned their right to be sunnily conservative by their long dark nights."

AGNETA REHNVALL:

Mord med statligt tillstånd

I vår mat finns mikroskopiska rester av tusentals människotillverkade kemikalier. En del är alldeles ofarliga och en del är känt giftiga. Men de allra flesta är helt enkelt okända och vi vet inte om de har någon inverkan på vår hälsa — på kort eller lång sikt — i de mängder vi får dem i oss. Detsamma gäller de tusentals kemikalerna i atmosfären och i dricksvattnet.

Björn O Gillberg och Arthur R Tamplin: **Mord med statligt tillstånd. Hur miljöpolitiken förkortar våra liv.** Wahlström & Widstrand 1988

Värre blir det. Varje år tillkommer nya ämnen, molekyler av nya slag med okända egenskaper.

Vad göra?

En tänkbar åtgärd är att slå larm, med många och starka ord. Miljökampanen Björn Gillberg, Miljöcentrums skapare, är numera en respekterad väckarklocka som kommit långt sedan den gången han tvättade skjortan i gräddersättningsmedel

för att bevisa något som vi nu har glömt. Tillsammans med Arthur Tamplin, en amerikan verksam vid Miljöcentrum och mest känd för omdiskuterade teorier om strålning, har Gillberg givit ut boken *Mord med statligt tillstånd*. Hur miljöpolitiken förkortar våra liv.

Men det är nu inte det som boken handlar om. Den handlar inte om mord, med eller utan tillstånd, och den handlar inte om miljöpolitik.

Den är ett försök att med hjälp av officiell statistik (från Statistiska Centralbyrån) visa att överdödligheten bland svenskar i medelåldern är mycket hög och att denna överdödlighet mest beror på miljöföroreningar för vilka vi själva är ansvariga.

Gillberg och Tamplin koncentrerar sig på åldersgruppen 40–69 år. Genom att jämföra dödsfallen i cancer och hjärt-kärlsjukdomar i olika delar av landet och i olika yrkeskategorier vill författarna visa att det finns en mycket stor överdödlighet i dessa sjukdomar — det handlar om tal